

# VERDIMERKE PROGRAMMET



Vi ønsker at samspill, ansvar og åpenhet  
skal kjennetegne fiskerinæringen i Norge.

**Kan VerdiMerke-programmet bidra til noe positivt for deg?**



Alle valg har konsekvenser!

*Hva skal vi leve av etter oljen? Det er fisk, det! Og vi er stolte og klare – til å jobbe og til å ta ansvar. Derfor er vi opptatt av at vi alle sammen bidrar til at fisken er trygg å spise, at den er bærekraftig forvaltet og at vi som jobber med den til daglig er ærlige og rederlige. Da blir fisk fra Norge kjent for god kvalitet og opprettholder sin gode posisjon i markedet.*

For å lykkes med dette, er vi avhengig av tilgang på nok fisk, gode rammevilkår, troverdige reguleringer, handlekraftige organisasjoner og de rette folkene. Og selvfølgelig må næringen være preget av skikkelighet og ansvarlighet i alle ledd av verdiskapningskjeden.

De aller fleste i næringen er opptatt av både å "få det til" og å gjøre dette på en skikkelig måte. Likevel opplever vi å bli møtt med skepsis. Media viser noen ganger fram et bilde av en næring som ikke synes å være tilstrekkelig opptatt av bærekraft og ærlighet. Vi mener bildet er et annet. Vi tar likevel på alvor at folk er bekymret – ikke bare for det overfisket i Barentshavet som utledningene står for, men også for hvordan vi selv tar vare på vårt ansvar.

En næring preget av Samspill, Ansvar og Åpenhet er det vi jobber mot. Disse verdiene er selve kjernen i VerdiMerke-programmet og det vi ønsker skal kjennetegne oss – både på hav og land.

Vi tror at den som står fram som åpen og ærlig i et samfunn som etterspør ansvarlighet, vil stå igjen som vinner på markedsplassen.



Geir Ove Ystmark  
Direktør FHL,  
industri og eksport

Jan Skjærvø  
Generalsekretær  
Norges Fiskarlag

## Hvorfor skal vi jobbe med omdømmet vårt? Det er vel ikke verre i denne næringa enn andre steder?

Det finnes selvfølgelig juks og lovovertrедelser i alle bransjer, men vi er ikke de verste. Statistikken fra f.eks. Kystvakten viser i tillegg at det går den rette veien for oss. I 2005 var det ikke mer enn ca. 2 % av de som ble kontrollert som faktisk ble anmeldt. Likevel er noen usikre på om vi tar ansvaret vårt på alvor. Derfor må vi jobbe videre med dette. Vi må fokusere på gode holdninger slik at vårt fartøy/vår bedrift aldri blir tatt for noe.

## Hvorfor kan vi ikke bare satse på mer kontroll og straff – det er jo det eneste som virker?

Selv om kontroll og straff virker godt i forhold til å påvirke oss og motivere til de rette handlingene, kan vi ikke satse på det som eneste løsning. Da ville vi jo til slutt få en gjennomkontrollert næring. Derfor blir det i tillegg viktig å jobbe med å tydeliggjøre informasjonen omkring påståtte lovbrudd, styrke kompetansen og jobbe med holdninger. Vi må jobbe både kort- og langsiktig, både forbyggende og straffende, og mye i forhold til å gi et mer riktig og nyansert bilde av fiskerinæringen i Norge i dag.

## Hvorfor kan ikke myndighetene starte med å se på seg selv først?

Vi kan vente på andre eller vi kan starte med oss selv. Hvorfor ikke gå foran med et godt eksempel? Når det er sagt, så har myndighetene også startet. Alle inspektørene i Fiskeridirektoratet har nå fått hevet sin kompetanse i forhold til lover og regler, men også i forhold til hva det betyr for dem å ha en høy etisk standard.

## VerdiMerke-programmet – et kvalitetsstempel!

Vi vet hva som er fisk av god kvalitet. Vi er til og med villig til å merke den som er best og gi den en bedre pris. Hva med kvaliteten på forholdet mellom oss? Spiller det noen rolle for den fisken vi selger at vi holder hva vi lover og forvalter fiskressursen på en ansvarlig måte? De fleste vil si ja til det og kundene er helt sikre; de vil ha fisk de kan spise med god samvittighet.

Derfor er det viktig å ta gode valg og det er viktig å vise fram at det er mange i næringen som gjør det. VerdiMerke-programmet vil synliggjøre de bedriftene som er opptatt av et utvidet kvalitetsbegrep. Samspill, Ansvar og Åpenhet skal kjennetegne all valgene vi tar.

Det skjer på kaikanten. Vi kan selvfølgelig kaste kritiske blikk på andre som også påvirker næringens omdømme, men til syvende og sist handler det om oss. Medlemmer i VerdiMerke-programmet ønsker å gå foran som gode eksempler. Det er som en ærescodex. De som melder seg inn forplikter seg til å levendegjøre verdiene "Samspill, Ansvar og Åpenhet".

Det kan noen ganger virke som om de moralsk likgyldige fått flertall. Derfor har vi behov for de som synliggjør sin moralske bekymring. Vi trenger mennesker som går foran og tar en støyt for det de tror på. Vi trenger noen vi kan se på, noen som leder - vi trenger mennesker med moralsk mot!

# VerdiMerke Plakaten

Førsteklasses  
Fisk - Folk og Forvaltning!  
Det er slik vi vil ha det.

Derfor gjør vi jobben vår på en skikkelig måte,  
vi holder hva vi lover og tar vare på det ansvaret det er å produsere mat.

## Samspill

Ikke skyld  
på andre

Respekter andres  
meninger

Gjør hverandre  
gode

## Ansvar

Alle valg har  
konsekvenser

Vær et godt  
eksempel

Vær opptatt av  
det store bildet  
og det lange løp

## Åpenhet

Si det du mener og  
men det du sier

Del informasjon

Spill med åpne  
kort

Det er bedre å starte med seg selv  
enn å vente på andre!

## Hvordan bli et VerdiMerke-fartøy eller en VerdiMerke-bedrift?

Når rederiet/bedriften har vedtatt å melde seg inn i VerdiMerke-programmet, ber dere om å få tilsendt mappen med DVD'n og materialet dere trenger for å gjennomføre programmet. Skipper eller leder bør lede møtet, og forbereder seg ved å bruke DVD'n. Start gjerne med å se på filmen. Planlegg et to timers program med innhold som foreslått under. Regn med at dere trenger en pause og kanskje noe å bite i også. Dette er en fin anledning til å bli kjent med folk og høre hva de mener er viktige punkter å være oppmerksom på i forhold til de sentrale arbeidsoperasjonene dere står i til daglig.

1. Skipper/leder samler mannskapet/ansatte til møte. Presenter næringens felles verdier. Vis filmen.
2. Gå igjennom arbeidsoppgavene dere har. Beskriv situasjoner som kan oppleves som et dilemma. Ta utgangspunkt i eksempelet fra din driftsform.
3. Vurder forskjellige løsninger og test dem mot verdiene. Tenk for eksempel på hvordan "Samspill" kan komme til syne i den aktuelle situasjonen.
4. Heng opp VerdiMerke-plakaten (f.eks.i styrehuset, i messa, på toalettet)
5. Avgi de 5 løftene.

## Hva oppnår vi med dette?

Medlemmer av VerdiMerke-programmet blir tydelige i forhold til ansatte, lokalmiljøet og myndighetene om hvordan vi ivaretar vårt ansvar. Vi tror medlemskap skaper stolthet internt, letter rekrutteringsarbeidet, og vil bli endel av risikovurderingen som foretas av Fiskeridirektoratet.



## 5 løfter

1. Vi bidrar til å forvalte fiskeressursen på en bærekraftig måte.
2. Vi produserer fisk av beste kvalitet.
3. Vi samarbeider med myndighetene og møter dem med åpenhet.
4. Vi holder mannskapet/ansatte oppdatert om nye relevante forskrifter og regler.
5. Vi er enige om hva verdiene Samspill, Ansvar og Åpenhet betyr for oss og VerdiMerke-Plakaten henger på veggen.



## Dilemmatrening

Rett valg – til rett tid! Målet er å unngå å sette oss sjøl i vanskelige dilemmaer. Men, noen ganger kan det være vanskelig å velge.

- *Hva gjør du for eksempel når en god venn gjennom mange år er i økonomisk knipe og foreslår omskriving av fangsten for ikke å overbelaste kvota?*
- *Hva gjør du når du som skipper får beskjed fra rederikontoret om å dumpe undermålsfisk?*
- *Hva gjør du når "alle" opererer på kanten av loven og du ikke kan overleve ved å drive lovlig?*
- *Hva gjør du når du egentlig ikke har råd, men blir tvunget til å investere i nytt produksjonsutstyr for å overleve? Tar du sjansen, selv om det kan bety at du kan gå konkurs?*

Hvorfor er det vanskelig å velge?

- *Noen ganger er det værre som er den største utfordringen. Som utøver må du ha respekt for naturens krefter og forventer at myndighetene også forstår hvilke utfordringer dårlig vær gir.*
- *Det er heller ikke alltid lett å finne de beste fiskeplassene og andre må ta høyde for at vi faktisk ikke har øyne under vann, selv om det finnes avanserte instrumenter ombord.*
- *Det som kanskje er den største utfordringen er at marginene ikke alltid er på vår side og at lav lønnsomhet kan gi press og kan stress oss.*

*Kjernen i disse dilemmaene er at de har to dimensjoner. Det ene handler om å holde loven – mens det andre handler om å ta vare på noe som du opplever som verdifullt: vennskap, lojalitet til arbeidsgiver og lønnsomhet. Valget er ditt. Hvem vil du være?*

*Her finner du noen vanlige dilemmaer. Bruk disse eksemplene til å starte samtalen om hvor skoen trykker hos dere. Det er selvfølgelig viktig å holde seg på rett side av loven, men for å holde seg der, blir det også viktig å få de etiske risikofaktorene fram i lyset. Det er samtalen om disse situasjonene som skaper modne og bevisste bedrifter og fartøy.*

## Silda som ble til kolmule

Fisker:

*Et ringnotfartøy leverer en stor fangst med silda. Den inneholder bl.a. ca. 20 tonn med størrelse 4-sild. Denne silda er ikke verdt mye – ihvertfall ikke om du tar i betraktning hvor mye du kan få for den store silda. Det er fristende å be fiskekjøperen om å omskrive silda til kolmule mot at han får den billig av deg. Da kan du dra ut og fiske 20 tonn sild på nytt og forhåpentligvis få større fisk. Hva gjør du?*



### A. Jeg foreslår å omskrive fisken og gi den billig til fiskekjøperen

#### Begrunnelse:

- Jeg får mer igjen på kvota og fiskerbruket får billig fisk. Det er viktig å tenke lønnsomhet ellers kan hele kystsamfunn gå dukken.
- Det er vel ikke så nøye om vi omskriver på denne måten. Det er ingen som har full oversikt over hvor mye fisk som er i havet og forskerene blir jo aldri enige.
- Det blir sikkert ikke kontroll. De kontrollerer bare bare 1 % av landingene.

#### Konsekvenser:

- Dette er ulovlig og vi risikerer å bli tatt ved kontroll – og det kan bli både dyrt og ubehagelig.
- Blir vi tatt, vil det ryktes fort. Det kan føre til oppslag i mediene og dette kan i sin tur kunne svekke vårt omdømme, samt lokalsamfunnets og næringens omdømme på sikt.
- Når sluttsekkdelen blir feil er det ingen som vet nøyaktig hvor mye sild/ kolmule som er blitt fisket. Kvotefastsettelsen for neste år kan da bli vedtatt på urealistiske tall. Dette kan gi grunnlag for kvoter som ikke er bærekraftige og til at vi etter en tid vil oppleve at silda blir oppfisket.



### B. Jeg selger silda som sild

#### Begrunnelse:

- Jeg holder loven.
- Vi er ikke så dumme at vi risikerer vårt gode navn og rykte bare for noe kolmule. Det er viktig for oss å ta valg som tåler dagens lys.
- Jeg tar vare på næringens omdømme ved å ta valg som kjennetegnes av åpenhet og ansvarlighet.

#### Konsekvenser:

- Jeg tjener ikke maksimalt på denne turen.
- Jeg utsetter ikke fiskekjøperen for risiko heller og dette bidrar til å styrke vårt forholdet.
- Vi sikrer at all fisken vi leverer blir registrert og støtter dermed opp om arbeidet med at kvotefastsettelsen er basert på korrekte tall.

Fiskekjøper:

*Kapteinen på ringnotfartøy ønsker omskriving. Dersom silda blir til kolmule og du får den billig, kan du tjene penger (svart) på å selge den til oppmaling. Hva gjør du?*



### A. Jeg aksepterer tilbudet om billig sild mot at vi får kalle den kolmule.

#### Begrunnelse:

- Slik har vi jo alltid gjort det.
- Jeg er så avhengig av leveranser fra dette fartøyet at jeg ikke vil si nei.
- Dette tjener også vi penger på.
- Det blir sikkert ikke kontroll. De kontrollerer bare bare 1 % av landingene.

#### Konsekvenser:

- Dette er ulovlig. Blir det kontroll og vi blir tatt, vil dette bli både dyrt og ubehagelig. Det kan svekke vårt eget omdømme, og i tillegg lokalsamfunnets- og næringens omdømme på sikt.
- Ved å inngå et slikt samarbeid, vil vi kunne sikre oss leveranser i framtida.
- Dette kan påvirke prisfastsettelsen i markedet.
- Dette får konsekvenser for flere enn oss. Datasystemer må manipuleres, og dokumenter må forfalskes. Det gir merarbeid.
- Sluttsekkdelen blir feil. Derfor vet ingen nøyaktig hvor mye sild/kolmule som er blitt fisket. Dette kan gi grunnlag for kvoter som ikke er bærekraftige og til at vi etter en tid vil oppleve at silda blir oppfisket.



### B. Jeg sier nei til tilbudet

#### Begrunnelse:

- Jeg holder loven.
- Vi er ikke så dumme at vi risikerer vårt gode navn og rykte bare for noe billig sild.
- Det er viktig for oss å ta valg som tåler dagens lys.
- Jeg tar vare på næringens omdømme ved å ta valg som kjennetegnes av åpenhet og ansvarlighet.

#### Konsekvenser:

- Vi kan miste dette fartøyet.
- Vi kan tiltrekke oss andre fartøyer som ønsker å samarbeide på en mer lovlig måte.
- Vi sikrer at all fisken vi mottar blir registrert og vi slipper merarbeidet med å holde deler av regnskapet unna offentligheten.
- Vi støtter opp om arbeidet med at kvotefastsettelsen er basert på korrekte tall.

# Frynsegoder

Fisker:

*Det er knapt med fisk og selgers marked. Du får tilbud om "goder" (is, strøm, egnebuer og agn), mot betaling i fisk. Ikke alle fiskekjøpere liker å gå på kant med loven på denne måten, mens andre er kreative og velvillige og gjør alt de kan for at du skal levere hos dem. Hva gjør du?*



**A. Jeg følger markedskreftene og takker ja til fordelaktige avtaler, selvom de er på kant med loven**

## Begrunnelse:

- Vi leverer der vi får best betingelser. Dette handler om drift og fornuft: lønnsomheten akkurat nå er det aller viktigste.
- Alle andre gjør dette.
- Det er små sjanser for å bli tatt.

## Konsekvenser:

- Vi ødelegger konkurransen på "markedsplassen" for dette kan føre til en kunstig høy pris for råstoffet
- Statistikken fra sluttseddelen blir feil
- Blir vi tatt, utsetter vi vårt gode navn og rykte for risiko.



**B. Jeg ber ikke fiskekjøper om fordeler av noe slag, men gjør det slik reglene foreskriver**

## Begrunnelse:

- Vi holder loven.
- Selvom det er selgers marked, utnytter vi ikke situasjonen.
- En annen gang kan det være motsatt.
- Vi må tenke langsiktig.
- Vi tar på alvor næringens felle verdier; samspill, ansvar og åpenhet.

## Konsekvenser:

- Vi må kanskje levere til et annet bruk.
- Vi kan miste en god kunde.
- Når tidene forandrer seg og det ikke lenger er kamp om råstoffet, kan vi ikke regne med at denne kunden er vår.
- Statistikken fra sluttsedelene blir riktig

Fiskekjøper:

*Et fiskemottak har i mange år hatt leveranser fra en lojal gruppe fiskere. Siden det er knapt med fisk, begynner konkurransen om fisken å tilspisse seg. Du er redd for å ikke få nok råstoff. Du har hørt rykter at andre bruk lokker fiskere til seg ved hjelp av ulovlige avtaler; de får f.eks. is, strøm, egnebuer og agn mot betaling i fisk. Hva gjør du?*



**A. Jeg er avhengig av nok råstoff for å drive, så jeg gjør alt jeg kan for å tiltrekke meg flest mulig fartøy**

## Begrunnelse:

- Gjør vi ikke som de andre brukene, "mister" vi fartøy.
- Vi har ikke mye å stille opp med når fiskeren er innstilt på å gjøre opp på denne måten.
- Marginene er så små at dette ofte blir et spørsmål om "være eller ikke være" for oss.

## Konsekvenser:

- Vi sikrer leveranse av fisk.
- Dette kan føre til en kunstig høy pris for råstoffet.
- Når vi omgår loven, ender vi alltid opp med mye ekstra arbeid.
- Vi utsetter oss for risiko ved at vi kan bli tatt ved kontroll.
- Blir vi tatt, utsetter vi vårt gode navn og rykte for risiko.
- Blir vi tatt, utsetter vi lokalsamfunnets og næringens omdømme for risiko.
- Blir vi tatt, kan det bety at vi risikerer å miste de dyktigste ansatte.
- Statistikken fra sluttseddelen blir feil.



**B. Jeg inngår ikke ulovlige avtaler**

## Begrunnelse:

- Vi holder loven.
- Jeg kan ikke utsette omdømme vårt for slik risiko.
- Vi ønsker først og fremst å knytte til oss fartøy som driver i full åpenhet og som driver ansvarlig.
- Vi tar på alvor næringens felle verdier; samspill, ansvar og åpenhet.

## Konsekvenser:

- Vi kan miste mange fartøy og det kan gå ut over lønnsomheten.
- Dersom vi er tydelige i forkant, kan dette likevel styrke oss i det lange løp.
- Vi kan tiltrekke oss andre fartøy som ønsker å samarbeide på en mer lovlig måte.
- Vi går foran med et godt eksempel og skaper stolthet internt og eksternt.
- Statistikken fra sluttsedelene blir riktig.

## Det er størrelsen det kommer an på.

Fisker:

*Lønnsomheten i rederiet er presset. Du har nettopp tatt til sida en fangst med stor innblanding av undermålsfisk. Tar du denne fangsten ombord, vil resultatet for denne turen bli dårligere enn ønsket fra rederiet. Hva gjør du?*



### A. Jeg dumper fangsten

#### Begrunnelse:

- Jeg gjør som jeg får beskjed om.
- Jeg gjør det som er best for rederiet.
- Vi kan ikke levere denne størrelse fisk.
- Dette er sånt som skjer – et hendelig uhell.
- Det er lav risiko for å bli tatt.
- Fisken var ikke så trengt, mye av den vil overleve.

#### Konsekvenser:

- Det er ulovlig å dumpe fisk.
- Du utsetter deg selv og rederiet for risiko for å bli kontrollert og anmeldt.
- Denne fisken vil stort sett dø – trengt fisk overlever ikke lenge.
- Havforskninga får ikke vite dette og får dermed ikke den riktige statistikken å jobbe med.



### B. Jeg tar med fangsten til land og selger den svart til fiskekjøper, slik at jeg kan dra ut å fylle kvota på nytt

#### Begrunnelse:

- Jeg gjør det jeg får beskjed om.
- Jeg gjør det som er best for rederiet.
- Sånn gjør jo alle.
- Det er lav risiko for å bli tatt

#### Konsekvenser:

- Det er ulovlig å omsette fisk svart.
- Vi presser fiskekjøper til å bryte loven.
- Blir vi tatt, utsetter vi vårt gode navn og rykte for risiko. Vi bidrar til å ødelegge konkurransen på "markedsplassen".
- Dette kan føre til en kunstig høy pris for råstoffet.
- Havforskninga får ikke vite dette og får dermed ikke den riktige statistikken å jobbe med.



### C. Jeg tar med fangsten til land og selger den på lovlig vis

#### Begrunnelse:

- Jeg holder meg innenfor loven.
- Jeg er villig til å ta fighten med rederiet.

#### Konsekvenser:

- Jeg går foran som et godt eksempel – både i forhold til eget mannskap, til andre fartøy og i forhold til fiskebrukene.
- Statistikken fra sluttседелene blir riktig.

Fiskekjøper:

*En tråler med stor innblanding av undermålsfisk ønsker å levere utenom kvota. Hva gjør du?*



### A. Jeg tar i mot fangsten uten å skrive sluttседdel

#### Begrunnelse:

- Service og fleksibilitet er viktig – vi må gjøre alt for å få nok råstoff.
- Vi trenger svart inntekt for å overleve.
- Vi tiltrekket oss noen fartøy, men mister kanskje andre.

#### Konsekvenser:

- Dette påvirker markedet og kan føre til kunstig høy pris for råstoffet
- Når vi omgår loven, ender vi alltid opp med mye ekstra arbeid.
- Vi utsetter oss for risiko ved at vi kan bli tatt ved kontroll.
- Blir vi tatt, utsetter vi vårt gode navn og rykte for risiko.
- Blir vi tatt, utsetter vi lokalsamfunnets og næringens omdømme for risiko.
- Blir vi tatt, kan vi risikere å miste våre dyktigste ansatte.
- Statistikken fra sluttседdelen blir feil.



### B. Jeg sier nei til å ta i mot fangsten svart

#### Begrunnelse:

- Jeg kan ikke utsette vårt eget omdømme for slik risiko.
- Vi ønsker først og fremst å knytte til oss fartøy som driver i full åpenhet og som driver ansvarlig.
- Vi tar på alvor næringens felle verdier; samspill, ansvar og åpenhet.

#### Konsekvenser:

- Vi kan faktisk miste fartøyet og det kan gå ut over lønnsomheten vår.
- Dersom vi er tydelige i forkant, kan dette likevel styrke oss i det lange løp.
- Vi kan tiltrekke oss andre fartøy som ønsker å samarbeide på en mer lovlig måte.
- Vi går foran med et godt eksempel og skaper stolthet internt og eksternt.
- Statistikken fra sluttседелene blir riktig.







## Prosjektet "Ikke bare fisk" (2003–2006)

*Prosjektet "Ikke bare fisk!" er et samarbeidsprosjekt mellom Norges Fiskarlag og FHL industri og eksport. Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF), Innovasjon Norge, Fiskeridepartementet og Salgslagene har bidratt med midler.*

*Prosjektet ble ledet av en styringsgruppe bestående av Jan Skjærvø (NF), Christen Mordal/Geir Ove Ystmark (FHL), Einar Frismo (Salgslagene) og Tormod Storås (Sjømannsforbundet). En arbeidsgruppe fra FHL og Norges Fiskarlag har bidratt og prosjektets administrative ledelse har ligget hos NORUT Samfunnsforskning i Tromsø v/Turid Moldenæs. Ellen Kjos-Kendall, Ethikon, har hatt den faglige ledelsen.*